

A szocialista óvónőképzés rendszere 1959-től 1972-ig

Németh Dóra Katalin

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet
adjunktus 0000-0002-3716-3888 | MTMT: 10065333

KEYWORDS

- *higher kindergarten teacher training*
- *socialist teacher education*
- *training system*
- *political-ideological commitment*
- *theoretical and practical training*

KULCSSZAVAK

- *felsőfokú óvónőképzés*
- *szocialista pedagógusképzés*
- *képzési struktúra*
- *politikai-ideológiai elköteleződés*
- *elméleti és gyakorlati képzés*

ABSTRACT

The System of Socialist Kindergarten Teacher Training from 1959 to 1972 | The aim of the study is to present in detail the system of kindergarten teacher education in Hungary from the introduction of higher education for kindergarten teachers in 1959 until the re-introduction of secondary education in 1972. In the study, I will discuss the professional debate concerning the transformation of kindergarten teacher training into higher education, and the theoretical and practical features of the two-year higher education course based on the school-leaving examination, which started in 1959. In that year, kindergarten teacher training institutes began to operate in three locations – Kecskemét, Sopron, and Szarvas – using and modifying the personnel and material conditions of the previous secondary-level training. These institutions operated without issuing university degrees but awarded higher education certificates. Students could enrol in this program after obtaining a school-leaving certificate, thus removing the pressure of teaching subjects that had been mandatory in the secondary-level curriculum. Teacher training in the socialist era typically emphasised not only professional skills but also political-ideological commitment, which was clearly reflected in the legal and content regulations governing the training of kindergarten teachers.

ABSZTRAKT

A dolgozat áttekintést nyújt a hazai óvónőképzés rendszeréről, a felsőfokú óvónőképzés bevezetésétől, 1959-től a felsőfokú képzés mellett 1972-ben történő visszavezetéséig. Részletesen tárgyalom azokat a szakmai vitákat, amelyek az 1959-ben meginduló kétéves, érettségire épülő felsőfokú képzés elméleti és gyakorlati képzésének sajátosságaira. 1959-ben három helyszínen – Kecskemét, Sopron, Szarvas – a középszintű képzés meglévő fel-tételeit felhasználva és részben átalakítva kezdték meg működésüket a diplomát nem, de felsőfokú oklevelet adó óvónőképző intézetek. A felsőfokú képzésbe érettségi bizonyít-vány megszerzése után jelentkeztek a diákok, így a kétéves képzési idő során nem ter-helte többé a képzést a közismereti tárgyak tanítása. A szocialista korszak pedagóguskép-zése jellemzően a szakmai képességek mellett nagy jelentőséget tulajdonított a politikai-ideológiai elköteleződésnek, ami határozottan megjelent az óvónőképzés törvényi és tar-talmi szabályozóiban is.

Bevezetés

A hazai óvodapedagógia története szorosan kapcsolódik a nevelőképzés intéz-ményi és tartalmi változásaihoz. A képzési szintek módosulása jól tükrözi azokat a professzionalizációs törekvéseket, amelyek során a néhány hónapos tanfolya-moktól az érettségire épülő felsőfokú programokig vezetett az út. E folyamatban

nemcsak az oktatás tartalma és módszertana változott meg, hanem a pedagógus társadalmi szerepének megítélése is jelentős átalakuláson ment keresztül.

Az 1959-ben bevezetett felsőfokú óvónőképzés fordulópont volt a képzés történetében. Létrejöttét szakmai viták és átfogó oktatáspolitikai célkitűzések egyaránt meghatározták. A képzést az ideológiai irányvonal és a női szerepekről alkotott társadalmi kép egyaránt meghatározta. A felsőfokú óvónőképzés egy-szerre jelentett előrelépést a szakmai színvonal emelésében, ugyanakkor eszköz-ként is szolgált a szocialista világnézet közvetítésére. A szocialista pedagógusképzés nemcsak szakmai felkészítésként, hanem politikai és világnézeti szocializációs térként is funkcionált.

A tanulmány célja, hogy feltárja a felsőfokúvá válás intézményi és tartalmi kereteit, kiemelten vizsgálva a Soproni Óvónőképző Intézet működését. Az intézmény esettanulmányi megközelítése lehetőséget ad arra, hogy részletes képet nyerjünk a korszak képzési gyakorlatáról, a hallgatók kiválasztásáról, valamint a tantervi struktúra jellemzőiről, továbbá a gyakorlati képzés intézményi háttéréről. A vizsgálat rávilágít a szocialista korszak ideológiai elvárásaira, az oktatók és hallgatók közötti viszonyrendszerre, valamint a nemzetközi szakmai kapcsolatok – különösen a kelet-európai térségben kiépülő hálózatok – szerepére az óvónőképzés fejlődésében. A tanulmány történeti és intézményi nézőpontból közelítve arra a kérdésre keresi a választ, hogy a felsőfokúvá válás miként formálta az óvónői hivatás tartalmát, társadalmi státuszát és funkcióját.

Szakirodalmi áttekintés

A hazai neveléstörténeti kutatásokban az óvónőképzés története többnyire a pedagógusképzés általánosabb kérdései között kapott helyet. A témával foglalkozó szakirodalmak közül kiemelkedik Patyi Gábor (2020) munkássága, aki részletesen feltárta a felsőfokú óvónőképzés koncepciójának keletkezéstörténetét, különös tekintettel az 1950-es évek második felében kibontakozó szakmai vitákra és reformjavaslatokra. Kutatásai szerint már a második világháború utáni időszakban megfogalmazódtak az óvóképzés színvonalának emelését célzó elképzelések, amelyek szorosan összefonódtak a pedagógusképzés egységesítésére irányuló oktatáspolitikai szándékokkal.

A korszak egyik meghatározó dokumentuma az 1958. évi 26. törvénycikk, amely jogilag is megalapozta a felsőfokú tanító- és óvónőképzés intézményi rendszerét. A jogszabályi változásokkal egyidejűleg a képzés tartalmi és szerkezeti kérdései is előtérbe kerültek, amelyeket több kortárs szerző is részletesen elemzett szakmai publikációiban – köztük Szabados László (1964), Bajkó Mátyás (1984),

Hermann Alice (1965) és Bizó Gyula (1960). Ezek az írások nemcsak az új képzési forma bevezetésének körülményeit tárgyalták, hanem bemutatták az ideológiai és szakmai elvárásokat, valamint a képzés gyakorlati kihívásait is.

Az ideológiai elköteleződés vizsgálatát végző szerzők – például Berta Jenő (1969), Kárpáti Imre (1965) vagy Jóri János (1958) – rámutattak arra, hogy a szocialista pedagógusképzés célrendszerében a politikai megbízhatóság és a marxista világnézet elsajátítása a szakmai felkészültséggel egyenrangú követelményként jelent meg. A képzési rendszer strukturális és tartalmi jellemzőit kiegészítették azok a kutatások is, amelyek a hallgatói tapasztalatok feltárására irányultak. Ezek közül külön említést érdemel Babodi Béla (1971) munkája, amely a kecskeméti intézmény hallgatóinak véleményét vizsgálta.

Az oktatás nemzetközi összefüggéseivel és a képzési környezet kelet-európai kapcsolatrendszerével több tanulmány is foglalkozott. Ilyen például Füle Sándor (1969), valamint Krajcssovski József és Krajnyák Nándor (1984) munkája, akik bemutatták, hogyan segítették ezek az együttműködések a felsőfokú óvónőképzés fejlesztését. E kapcsolatok módszertani inspirációt és külföldi gyakorlatokat is kínáltak a hallgatóknak.

A kutatás tehát olyan szakirodalmi térben helyezkedik el, amelyben egyaránt jelen vannak a szocialista időszak oktatáspolitikai céljai, az óvónőképzés intézményi fejlődése, valamint a képzési gyakorlat ideológiai és szakmai dimenziói. A jelen tanulmány ezeknek a szempontoknak az integrálásával kíván árnyalt képet adni a korszak felsőfokú óvónőképzéséről, külön figyelmet szentelve a soproni intézmény szerepének és tapasztalatainak feltárására.

Célok, kutatási kérdések, hipotézisek

A tanulmány célja a hazai óvónőképzés rendszerének részletes bemutatása az 1959-es felsőfokúvá válástól az 1972-es visszarendeződésig tartó időszakban. A vizsgálat elsősorban a felsőfokúvá válás folyamatát, annak társadalmi, szakmai és ideológiai hátterét, illetve a képzési gyakorlat változásait elemzi. A fókuszban a képzési rendszer tartalmi és intézményi átalakulása áll, különös tekintettel a Soproni Óvónőképző Intézet példájára, amely esettanulmányként szolgál a rendszer jellemzőinek feltárásához.

A kutatás arra irányul, hogy feltárja: az 1959 és 1972 közötti oktatáspolitikai döntések és szakmai viták hogyan befolyásolták az óvodapedagógus-képzés szervezeti működését, tantervi tartalmát és a felvételi rendszert. Célom továbbá annak bemutatása, hogy az ideológiai elvárások miként épültek be a képzés struktúrájába, különös tekintettel az intézményi gyakorlatra és a képzés módszertani sajátosságaira.

A kutatás az alábbi kérdésekre keresi a választ:

- Milyen oktatáspolitikai, ideológiai és szakmai tényezők hatottak a felsőfokú óvónőképzés bevezetésére?
- Milyen tartalmi és szerkezeti sajátosságok jellemezték a képzést az 1959–1972 közötti időszakban?
- Hogyan jelentek meg az ideológiai elvárások a tantervekben, a felvételi rendszerben és az oktatói kiválasztásban?
- Milyen intézményi sajátosságokat mutatott a Soproni Óvónőképző Intézet működése, és mennyiben tért el vagy illeszkedett az országos gyakorlathoz?

A kutatás hipotézise szerint a felsőfokú óvónőképzés kialakítását nem kizárólag szakmai szempontok, hanem markáns ideológiai szándékok is meghatározták. Az intézményesülés folyamata egyidejűleg szolgálta a pedagógiai professzionalizáció céljait és a politikai rendszer világnézeti stabilizálását. Feltételezésem szerint a korszak képzési gyakorlataiban egyidejűleg volt jelen a szakmai előrelépés és az ideológiai kontroll, amely kettősség a hallgatók tapasztalataiban és a gyakorlólhelyek működésében is tetten érhető volt.

Módszerek

A kutatás történeti-pedagógiai megközelítésen alapul, elsődlegesen forráselemzésre építve. A vizsgálat során a korszak szakmai dokumentumait – tantervi javaslatokat, jogszabályokat, minisztériumi iratokat, valamint országos és helyi szintű jelentéseket – tekintettem át és elemeztem. Külön figyelmet fordítottam az Oktatási Minisztérium, a Központi Pedagógus-továbbképző Intézet, valamint a Soproni Óvónőképző Intézet saját dokumentumaira, belső jelentéseire, igazgatói beszámolóira és tantárgyi programjaira.

A vizsgált források az alábbi területekre fókuszáltak: az intézményi működés belső logikájára, a felvételi eljárásokra, valamint a képzés tartalmi és gyakorlati kereteire. A forráskiválasztás szempontja az volt, hogy a dokumentumok világosan tükrözzék a korszak oktatáspolitikai célkitűzéseit, továbbá információval szolgáljanak a képzés ideológiai és módszertani irányairól. Ezt az irányelvet szem előtt tartva elsősorban a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Irattárában őrzött, a Soproni Óvónőképző Intézet működésével kapcsolatos forrásanyagot tekintettem át.

Az elemzés során külön figyelmet fordítottam a szövegek belső logikájára, nyelvi sajátosságaira és ideológiai tartalmára. Az elsődleges dokumentumok ki-

egészítéseként a kortárs szakirodalmi forrásokat, neveléstörténeti tanulmányokat, valamint visszaemlékezéseket is bevontam, amelyek lehetővé tették a hivataltos diskurzusok árnyalását, és hozzájárultak az intézményi gyakorlatok valóságának pontosabb megértéséhez.

A felsőfokú óvónőképzés bevezetésének szakmai és politikai előzményei

Patyi Gábor (2020) rámutatott arra, hogy az óvónőképzés felsőfokra emelésének gondolata nem az 1950-es évek sajátossága volt, hiszen már a második világháborút megelőzően, valamint közvetlenül azt követően is megjelentek olyan vélemények, amelyek a képzés színvonalának emelését szorgalmazták (Patyi, 2020, 7). A későbbi soproni felsőfokú óvónőképző munkatársai, így például Kelényi Ferenc és Molnár László, a minisztérium felhívására reformjavaslatot dolgoztak ki, amely a későbbi tantervi fejlesztések alapjául is szolgált (Patyi, 2020, 13).

Az intézet szakemberei az új, felsőfokú képzési struktúra kialakításában is aktív szerepet vállaltak. Kelényi Ferenc és Major László, a pedagógia szakos tanár, egy részletes tantervjavaslatot készítettek az Oktatási Minisztérium felkérésére, amelyben „*Nevelőképző Akadémia*” elnevezéssel szerepelt az új intézmény típusa. A dokumentumban külön hangsúlyt kaptak a kísérleti intézmények, és Sopront jelölték meg e kezdeményezés lehetséges helyszínéként, ahol a város vezetése is nyitott volt a tervre (Szabados, 1964, 53). A benyújtott koncepció szerint az új intézmények átmenetet képeztek a középfokú és a felsőfokú képzés között, ötvözve a kiscsoportos oktatást a szemináriumi formákkal (Patyi, 2020, 60). Hermann Alice is felhívta a figyelmet az új intézmények kettős természetére, megjegyezve, hogy ezek „*lényegében nevelőintézményként*” működtek (Hermann, 1965, 412).

A képzés intézményesülése: az első intézmények és tantervek kialakítása

Az országgyűlés 1956. július 30-án jelentette be a felsőfokú tanító- és óvónőképzés létrehozására irányuló szándékát (Szabados, 1964, 53). Az Oktatási Minisztérium és az Országos Tervhivatal együttműködésének eredményeként az 1959/60-as tanévben már elindult az oktatás az új felsőfokú intézményekben. A pedagógusok és pedagógusképző intézmények oktatói elsőként a Köznevelés című folyóiratban ismerhették meg az új koncepciót 1957-ben az *Az óvónők és tanítók akadémiai képzések tervezete* című tanulmány révén (Szabados, 1964, 54). A folyóirat később a szakmai viták egyik központi fórumává vált. Az 1958.

évi 26. törvénycikk alapján összesen 11 tanítóképző és három felsőfokú óvónőképző kezdte meg működését (Szabados, 1964, 54). Ettől kezdve csak érettségi birtokában lehetett jelentkezni a képzésre, ami egyszerre emelte a belépők életkorát és teremtett lehetőséget arra, hogy a képzés a szakmai ismeretek átadására koncentráljon.

Tantárgy	Féléves óraszám				Össz. óraszám a képzés ideje alatt
Marxizmus-leninizmus	2/2	2/1	2/1	2/1	183
Logika	2/0				30
Lélektan	2/0	2/1	2/1	0/2	142
Neveléstudomány	3/1	2/2			120
Neveléstörténet				2/1	33
Óvodai módszertanok	0/4	0/6			150
Pedagógiai gyakorlatok		0/5	0/10	0/5	280
Anyanyelvi- és irodalmi ismeretek	1/3	0/2		2/1	123
Orosz nyelv	0/2	0/2	0/2		90
Anatómia-fiziológia	2/0				30
Óvodaegészségügy			2/0		30
Ének-zene	0/3	0/3	0/4	0/4	194
Rajz-kézimunka	0/2	0/2	0/2	0/1	101
Bábozás	0/1				15
Testnevelés	0/2	0/2	0/2	0/2	112
Össz heti óraszám:	29	28	28	23	

1. táblázat: A felsőfokú óvónőképző tantárgystruktúrája és óraszámai az 1964-ben a Művelődésügyi Minisztérium által megküldött tanterv alapján.

Forrás: SOE BPK Irattár 726/1964. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának a tantervek megküldése tárgyában. Budapest, 1964. augusztus 24.

Az új központi tantervek hangsúlyozták, hogy a képzésnek a tudományos és szakmai ismeretek gyakorlati alkalmazására kell épülnie, továbbá a tudománynépszerűsítés és az ismeretterjesztés is fontos szerepet kapott, különösen a már pályán lévő pedagógusok körében (Bajkó, 1984, 445). A tantárgystruktúra jelentős része gyakorlati képzést tartalmazott: a hallgatók 430 órát töltöttek módszertani és elméleti ismeretek alkalmazásával. (lásd 1. táblázat) Ugyanakkor a korszak ideológiai elvárásainak megfelelően a marxizmus-leninizmus tárgy órászáma (183 óra) megközelítette a pedagógia és pszichológia tárgyak órászámát (142 és 130 óra) (Bajkó, 1984, 446). A politikai vezetés – élén Aczél Györggyel – a hallgatók ideológiai megbízhatóságát is kulcsfontosságúnak tartotta (Szaba-

dos, 1964, 56). A korszak erőteljesen erőltetett a marxista ideológia térnyerésének ellentmondásaira később maga a pártvezetés is reflektált. Aczél György 1969-ben – a korszak egyik meghatározó politikusa – úgy fogalmazott, hogy sokan „*marxista terminológiával s marxista idézetekkel álcázza(k) magát*”, ezzel jelezve: a rendszerrel való látszólagos azonosulás gyakran nem belső meggyőződésből, hanem alkalmazkodási kényszerből fakadt (idézi Simon, 1978, 32). Bár tömegek vettek részt a párt által szervezett rendezvényeken, továbbképzéseken – amelyek látogatása sokszor kötelező is volt –, ezek részvételek mögött nem feltétlenül ideológiai elköteleződés, sokkal inkább a politikai nyomás és a megfelelési kényszer által kialakított kettős értékrend húzódott meg. A hivatalos politikai állásponttal szembeni nyílt ellenvélemény vállalása nem volt megengedett. A Politikai Bizottság álláspontja szerint: „*Az olyan pedagógus, aki szembeszáll a népi demokratikus rendszerünkkel, nem alkalmas ifjúságunk nevelésére.*” (Mészáros, 1994, 70).

A pártideológia terjedésével már 1947-től kiszorították a polgári pedagógia képviselőit. Ennek következményeként Prohászka Lajost, Kornis Gyulát és Karácsony Sándort is megfosztották egyetemi katedrájuktól, és eltiltották őket a további tudományos tevékenység lehetőségétől (Németh A., 2005, 367–368).

A tantárgystruktúrában új elemként jelent meg a gyermekirodalom, a bábjáték, valamint az ének-zenei és a testnevelési módszertani képzés. A hallgatók túlterheltségének csökkentésére később módosították az óraszámokat, és megszüntették például a neveléstörténeti kollokviumot (Bajkó, 1984, 446).

A felsőfokú képzés bevezetését nem fogadta egyöntetű támogatás. Egyes szakemberek egy hatéves középiskolai képzési forma bevezetését javasolták, míg mások szerint a felsőfokú képzést nem gimnáziumi, hanem pedagógiai gimnáziumi alapképzettségre kellett volna építeni, kiemelve a készségtárgyak szerepét (Szabados, 1964, 54). A viták terepei között szerepeltek a Köznevelés és a Pedagógiai Szemle című folyóiratok is (Patyi, 2020, 59). Az óvónő-, tanító- és tanárképzés esetleges összevonása szintén komoly ellenérzéseket váltott ki a szakmában (Patyi, 2020, 61). Jóri János például az etikai nevelés hiányát sérelmezte a tantervi javaslatokban (Jóri, 1958, 453).

A Soproni Óvónőképző Intézet már ebben az időszakban is aktív nemzetközi kapcsolatokat épített ki, különösen a góthai testvérintézménnyel.¹ A választás nem volt véletlen: a német nemzetiségi vonalat képviselő soproni intézet mellett a Kecskeméti Óvónőképző a délszláv nemzetiségi hallgatók képzését vállalta, szoros kapcsolatban bolgár és jugoszláv intézményekkel. Ezekben az együttműködésekben a hallgatók akár hathetes külföldi gyakorlatokon is részt vehettek (Füle, 1969, 576; Krajcsovszkij & Krajnyák, 1984, 74).

¹ Ugyanakkor a kecskeméti képzőintézmény is kialakított kapcsolatokat német nyelvterületen, és a hallei óvónőképzővel is kapcsolatban állt. (Krajcsovszkij – Krajnyák, 1984, p. 74.).

A felsőfokúvá alakított óvó- és tanítóképzés részletes bemutatására a Felsőoktatási Szemle 1960. évi 1. számában² került sor, ahol Bizó Gyula, a Művelődésügyi Minisztérium osztályvezetője ismertette az újonnan létrejött intézményeket. (Bizó, 1960, 36–40) A korábbi, kritikusan megfogalmazott cikkekkel szemben Bizó üdvözölte a felsőfokú intézetek megalakulását, részletesen ismertette az előzményeket, és hangsúlyozta az új képzési forma korszerűségét. (Bizó, 1960, 36–37) Külön figyelmet szentelt a mindkét szakon bevezetett üzemi-társadalmi gyakorlatoknak, amelyekre a második félév lezárása után került sor. (Bizó, 1960, 39)

A tantárgyi struktúra és a képzési tartalom ideológiai beágyazottsága

Ugyanebben az évben az Óvodai Nevelés áprilisi számában egy H. A. monogrammal jegyzett szerző – feltehetően Hermann Aliz – a felsőfokú képzés egyik előnyeként emelte ki a pályaválasztási döntés elhalasztásának lehetőségét, amely elősegítheti a tudatosabb választást, és hozzájárulhat a tudatos hivatásválasztás kialakulásához. (Hermann, 1960, 131) A májusi lapszámban Dudás Benjámin szintén pozitívként értékelte a világnézeti szilárdság megerősödését, valamint az elméleti és gyakorlati képzés szorosabb integrációját. (Dudás B., 1960, 18.)

1962-ben – az első végzett évfolyam tapasztalatainak tükrében – a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvóképző Osztálya a hallgatók világnézeti és szakmai-elméleti tudásának megalapozottságát a képzés egyik legnagyobb eredményeként értékelte. Ugyanakkor rámutattak a gyakorlati képzési idő korlátozottságára, valamint arra az igényre, hogy a hallgatók többféle, speciális nevelési szituációban is szerezhessenek tapasztalatot.

A Felsőoktatási Szemle 1961. évi 10. évfolyamának 1–2. összevont számában jelent meg először híradás a felsőfokúvá vált óvónőképzésről, amelyben a Szarvasi Óvónőképző Intézet rövid tájékoztatást adott működéséről (Molnár, 1961, 115–116).

A soproni képzés kezdeteiről 1965-ben Dudás János, az intézet oktatója reflektált vissza. Írásában rámutatott arra, hogy a kezdeti nehézségek nemcsak a gyakorlati képzés bizonytalanságaiból fakadtak, hanem a közvetlen irányítást végző főhatóság elvi vezetésének ingadozásai, valamint a tantervi, órarendi és vizsgarendi változtatások is hozzájárultak az induló időszak kezdeti nehézségeihez. E nehézségeket tovább súlyosbították a főhatósági struktúrában történt személyi és szervezeti átalakulások (Dudás, 1969, 38).

² Az új rendszerű óvónőképzés eredményeiről és hiányosságairól. a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának jelentése. A részlet megjelent: Óvodai Nevelés 15(7-8), 276-279.

A képzés tízéves jubileuma alkalmából a szakmai értékelések mellett a hallgatói vélemények feltárására is sor került. Babodi Béla 1971-es kutatásában a Kecskeméti Óvónőképző Intézet hallgatóit kérdezte meg képzési tapasztalataikról és észrevételeikről (Babodi, 1971, 91–102).

Összességében megállapítható, hogy bár a felsőfokú óvónőképzés gondolata, valamint a kezdetben kidolgozott tanterv nem aratott osztatlan sikert a szakmai közegben, a széles körű szakmai párbeszéd eredményeként olyan tanterv született, amely törekedett a felsőfokú képzés által támasztott elvárásoknak való megfelelésre. A képzés indulását követően támogató és kritikus vélemények is megfogalmazódtak, azonban az oktatók többsége alapvetően sikeresnek és eredményesnek ítélte meg a felsőfokú óvónőképzési rendszert.

A soproni képző intézet esete: intézményi tapasztalatok és sajátosságok

1959. szeptember 8-án kezdte meg működését a Soproni Felsőfokú Óvónőképző Intézet, amely a Ferenczy János utca 5. szám alatt, a korábbi Állami Tanító- és Óvónőképző épületében kapott helyet. Az intézmény 18 oktatóval és 8 óvodapedagógussal, valamint egy gyakorlóóvodával, illetve 111 elsőéves hallgatóval kezdte meg működését. Ők voltak az új felsőfokú képzés első diákjai (Szabados, 1964, 54). Az intézet indulása előtt számos kritika és ellenvélemény fogalmazódott meg az átalakítással kapcsolatban, hiszen az óvodapedagógus-képzés korábbi középfokú, középfokú módszerekkel történő oktatása körüli viták továbbra is élénk szakmai diskurzust eredményeztek (Zsámbéki, 1965, 1966).

Az 1961-es tanév végére már 33 oktató dolgozott az intézményben, akik középiskolai tanári diplomával rendelkeztek, többen pedig pedagógiatanári képesítést szereztek. A gyakorlati képzést nemcsak a soproni gyakorlóóvoda biztosította, hanem a kecskeméti képzőintézményben történő bölcsődei, iskolai, gyógypedagógiai és nevelőotthoni látogatások is kiegészítették, amelyek elősegítették a későbbi, szorosabb intézményi együttműködést (Dudás, 1960b, 225).

A három képzőintézmény mindegyikében jellemző volt, hogy a hallgatók lakhatását biztosító kollégium és az oktatási intézet egy épületben működött, így a kollégiumi nevelésben az oktatók is aktívan részt vettek (Szabados, 1964, 58). Az 1964/65-ös tanévtől az intézet új nevelési programot vezetett be, amelynek legfontosabb célja a *„művelt, hivatásukat szerető, kommunista világnézetű és erkölcsű óvónők képzése”* volt (Torma, 2000, 165). A program kiemelten kezelte a hazai és nemzetközi neveléstudomány eredményeinek megismertetését és a gyakorlati alkalmazását, valamint az általános műveltség elmélyítését, kiegészítve a középiskolai ismeretek kibővítésével. Fontos részét képezte a kisgyermekkori

életkori sajátosságok ismertetése, továbbá az óvodapedagógusi felelősség és hivatástudat kialakítása (Szabados, 1964, 55). Emellett jelentősen csökkent a képzés kezdetekor meghatározott tananyag mennyisége és a kollokviumok száma is (Krajcsovsky & Krajnyák, 1989, 203).

A képzés kezdeti időszakában a felvételt egy különleges gyakorlati vizsga előzte meg, amelyen a jelentkezők egy óvodai csoportban mutathatták be gyakorlati érzéküket. Már az induláskor megjelent a német nemzetiségi képzés is. 1962 után az intézet nevéből eltűnt a „felsőfokú” jelző, és a következő évtizedekben Soproni Óvónőképző Intézetként működött.³ Az 1963/64-es tanévben a pedagógiai szakcsoport három részre oszlott: pedagógiai, módszertani és lélektani csoportokra. 1962-től levelező tagozatos képzés is indult, melyen a Sopronhoz közeli hallgatók az intézetben, a távolabbiak pedig Győrben, Szombathelyen, Kaposváron és Esztergomban működő konzultációs központokban vettek részt.⁴

Az intézet 1965-ben jelentette a tornaterem hiányát és egy nagy előadóterem kialakításának szükségességét, emellett a zsúfolt kollégium is komoly problémát jelentett, ahol a hallgatók 12-14 ágyas szobákban laktak (Kelényi, 1975b, 20–24).

Az óvodapedagógus-képzésbe való felvétel során már a középszintű képzésnél is szerepet kaptak általános egészségi szempontok (például ép testalkat, érzékszervek épsége), valamint speciális tulajdonságok, mint a zenei hallás vagy szép énekhang (Szakácsné, 1996a, 305). Az 1959-es felsőfokú képzés indulásakor felvételi vizsgát vezettek be, amelynek során az óvodapedagógusi munka egyes részfeladatait kellett megoldani, például a gyerekekkel való kapcsolatfelvételt vagy játéktevékenységek kezdeményezését. A hallgatók pszichológiai vizsgálaton is átestek, amely a megosztott figyelmet, fantáziát, emlékezőképességet és lényeglátó képességet mérte. A szóbeli vizsgán pedig ideológiai elkötelezettségüket kellett igazolniuk. A felvételi eljárás kifejezetten kizárta a „*nem marxista világnézetű*” jelentkezőket, amelyet az irattári forrás is megerősít: „*idealista (vallásos) világnézetű tanuló nem lehet óvónő.*”⁵

Az első évfolyam munkába állását követően a képző intézmények és a megyei művelődésügyi osztályok közösen kezdtek vizsgálatokat, amelyek a felső-

³ SOE BPK Irattár 871/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a tanító és óvónőképző intézetek elnevezése tárgyában. Budapest, 1962. november 6.

⁴ SOE BPK Irattár 175/1962. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának a levelező tagozat helyzetéről jelentés tárgyában. Sopron, 1962. március 17.

⁵ SOE BPK Irattár 861/1962. Szabados László igazgató levele Andrászi Bélának, a Jászberényi Tanítóképző Intézet igazgatójának, a felvételi vizsga anyagának megküldése tárgyában. Sopron, 1962. december 21.

fokú képzés eredményességét és hibáit vizsgálták. A kapcsolatot továbbra is tartották a friss diplomásokkal, az ő munkájukról részletes beszámolókat kértek az óvodai felügyelőktől. Az óvodai felügyelők, a művelődési osztály vezetői és volt hallgatók is javaslatokat fogalmazhattak meg a képzés fejlesztésére.⁶

A felvételi pontszámok és megyei létszámok alapján kialakult hallgatói listák mellett a Művelődésügyi Minisztérium 1961-ben engedélyezte a feltételesen felvett hallgatók listázását. Ennek célja az volt, hogy a hallgatók ne csupán megőrizzék a középiskolában szerzett tudásukat, hanem azt továbbfejlesszék a tanító- és óvóképzés követelményeinek megfelelően. Ennek érdekében akár gimnáziumi tankönyvek ismételt átnézése és elsajátításuk ellenőrzése is megtörtént. A feltételesen felvett hallgatók részt vehettek az intézeti rendezvényeken, és azok nyertek végleges felvételt, akik sikeresen elsajátították az előírt anyagot, megkapták az intézeti KISZ-bizottság és a munkaadó ajánlását, és legalább egy év munkaviszonyt tudtak felmutatni.⁷

1963-tól alkalmassági vizsgát vezettek be, amelynek részeként az ének-zenei és testi alkalmasság mellett a beszédképességet és az egészséges színjátást is vizsgálták (Ködöböcz, 1967, 40; Varjú, 1969, 192). Fontos része volt a felvételi eljárásnak az írásbeli és szóbeli vizsgákon túl a középiskola által készített írásbeli jellemzés és felvételi javaslat is, amely a jelölt bemutatása mellett világos ajánlást tartalmazott a sikeres felvételre vonatkozóan (Varjú, 1969, 193).

A 60-as években az óvónőképzés módszertani gyakorlata egyre inkább a valós pedagógiai helyzetek bemutatását, a kiscsoportos nevelési szituációk elemzését, a tanári szerepek bemutatását és az önálló gyakorlótevékenységet helyezte előtérbe (Ködöböcz, 1967, 36–38). A gyakorlati képzés mind nagyobb teret kapott, amit az is mutatott, hogy 1964-ben már két gyakorlóóvoda működött, és az intézet számára újabb gyakorlólhelyeket is kijelöltek (Szabados, 1964, 60). A képzés során fontos szempont volt a folyamatos visszacsatolás és az egyéni fejlődés támogatása, amely megkívánta az oktatók aktív részvételét a hallgatók nevelési gyakorlatában és elemzésében (Kelényi, 1975b, 22).

Az 1960-as évek végén, az 1970-es évek elején az intézmény tovább erősítette szakmai kapcsolatát a helyi nevelési intézményekkel, és a hallgatók gyakorlati helyeit folyamatosan bővítette (Krajcsovsky & Krajnyák, 1989, 207). Az óvónőképző továbbra is a gyakorlati képzés kiemelt helyszíne maradt, amely nagyban hozzájárult a képzés minőségének emeléséhez.

⁶ SOE BPK Irattár 254/1962. Jelentés az új rendszerű óvónőképzés eredményeiről és hiányosságairól. Művelődésügyi Minisztérium, Felsőoktatási Főosztály, Tanító- és Óvóképző Osztály. Budapest, 1962.

⁷ SOE BPK Irattár 11/1962. Bizó Gyula, a Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztály, Tanító- és Óvónőképző Osztály osztályvezetőjének levele valamennyi tanító- és óvónőképző intézet igazgatójának, a feltételes felvett hallgatókkal való foglalkozás tárgyában. Budapest, 1962. január 3.

Összegzés

A tanulmány célja az 1959 és 1972 közötti felsőfokú óvónőképzés történeti kontextusba helyezett bemutatása volt, különös tekintettel a képzési rendszer átalakítására, ideológiai hátterére és gyakorlati működésére. Az elemzés alapján megállapítható, hogy a felsőfokú szintre emelés jelentős mérföldkőnek számított a magyar óvodapedagógus-képzés professzionalizálódásában. A képzés bevezetése új típusú tantervi struktúrát, módszertani megközelítést és hallgatói követelményrendszert eredményezett, amely egyszerre tükrözte a korszak pedagógiai reformtörekvéseit és ideológiai elvárásait.

A kutatás fő megállapításai között kiemelhető, hogy a képzési rendszer átalakítása nem csupán szakmai igényekből fakadt, hanem erőteljes politikai-ideológiai motiváció is meghúzódott mögötte. A felsőfokú képzés bevezetésével párhuzamosan a nevelői hivatás társadalmi presztízse érezhetően megerősödött. Ezzel egy időben a felvételi rendszer szigorítása révén lehetővé vált a hallgatók differenciáltabb kiválasztása, amely hozzájárult a képzés színvonalának emeléséhez. Emellett a gyakorlati képzés szerepének fokozása, valamint a nemzetközi kapcsolatok – különösen a testvérintézményekkel való együttműködés – kiépítése új nézőpontokat és szempontokat hozott az óvónőképzés szemléletébe és módszertanába.

A politikai megbízhatóság és ideológiai elvárások szigorú érvényesítése ellenére a felsőfokú óvónőképzés intézményrendszere nem csupán egy merev világnézeti nevelési terepként működött, hanem – a korszak dokumentumai és visszaemlékezései tanúsága szerint – jelentős mértékben hozzájárult a szakmai tudás bővítéséhez és a pedagógiai gyakorlatok fejlődéséhez. Ennek köszönhetően az intézmények a szocialista nevelési modell integráns részeként, ugyanakkor annak keretein belül, fokozatosan megteremtették a pedagógiai modernizáció feltételeit és alapjait. Így a korszak óvónőképzése egyfajta kettős funkciót töltött be: egyrészt az állami ideológia közvetítőjeként, másrészt pedig a szakmai innovációk és a későbbi reformfolyamatok kiindulópontjaként, amelynek hatásai a posztszocialista időszak pedagógiai átalakulásában is tovább éltek.

Felhasznált források

1958. évi 26. törvényerejű rendelet a tanító- és óvónőképzésről. <https://tinyurl.com/mrxh47n2>
- SOE BPK Irattár 871/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a tanító és óvónőképző intézetek elnevezése tárgyában. Budapest, 1962. november 6.
- SOE BPK Irattár 175/1962. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának a levelező tagozat helyzetéről jelentés tárgyában. Sopron, 1962. március 17.
- SOE BPK Irattár 861/1962. Szabados László igazgató levele Andrási Bélának a Jászberényi Tanítóképző Intézet igazgatójának a felvételi vizsga anyagának megküldése tárgyában. Sopron, 1962. december 21.
- SOE BPK Irattár 254/1962. Jelentés az új rendszerű óvónőképzés eredményeiről és hiányosságairól. Művelődésügyi Minisztérium, Felsőoktatási Főosztály, Tanító- és Óvónőképző Osztály. Budapest, 1962.
- SOE BPK Irattár 111/1962. Bizó Gyula, a Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztály, Tanító- és Óvónőképző Osztály osztályvezetőjének levele valamennyi tanító- és óvónőképző intézet igazgatójának, a feltételes felvett hallgatókkal való foglalkozás tárgyában. Budapest, 1962. január 3.

Felhasznált irodalom

- Babodi Béla (1971): Az óvónőképzés korszerűsítésének megítélése a hallgatók gondolkodásában. In: Elek László (szerk.): *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet*. VIII. k. Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, Gyula, 91–102.
- Bajkó Mátyás (1984): A felsőfokú óvónőképzés negyedszázada. In: Bencsik Endre & Daróczi Erzsébet (szerk.): *Az óvónőképző intézetek V. tudományos ülésszaka : 25 éves a felsőfokú óvónőképzés*. Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztály, Kecskemét, 431–450.
- Berta Jenő (1969): Az intézményeinkben folyó marxizmus-leninizmus oktatás fejlesztésének néhány kérdése. In: Elek László (szerk.): *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet*. VII. k. Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, Gyula, 181–190.
- Bizó Gyula (1960): Tanító- és óvónőképzésünk átszervezéséről. *Felsőoktatási Szemle*, 9(1), 36–40.
- Dudás Benjámin (1960): Néhány szó a felsőfokú óvónőképzés tapasztalatairól és távlatairól. *Óvodai Nevelés*, 13(5), 183–186.
- Dudás János (1969): A módszertan-oktatás és a gyakorlati képzés alakulása intézeteinkben az elmúlt tíz év folyamán. In: Elek László (szerk.): *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet*. VII. k. Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, Gyula, 37–60.
- Füle Sándor (1969): Az óvónőképző intézetekből jelentik. *Felsőoktatási Szemle*, 18(9), 575–576.
- H. A. [Hermann Alíz] (1960): Óvónőképzés. *Óvodai Nevelés*, 13(4), 131–132.
- Hermann Alice (1965): Az óvoda és az óvónőképzés. In: Simon Gyula (szerk.): *Nevelésügyünk húsz éve 1945–1965*. Tankönyvkiadó, Budapest, 365–418.
- Jóri János (1958): Az erkölcsi és ateista nevelés néhány kérdése pedagógusképző intézményeinkben. *Felsőoktatási Szemle*, 7(7–8), 450–456.

• A tanulmányban előforduló webes hivatkozások legutolsó ellenőrzési időpontja: 2025. november 1.

- Kárpáti Imre (1965): Az óvónőképzős hallgatók világnézeti fejlődését befolyásoló néhány tényező elemzése. In: Tóth Lajos (szerk.): *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*. III. évf., Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, Gyula, 67–78.
- Kelényi Ferenc (1975a): A soproni óvónőképzés a felszabadulástól napjainkig. *Soproni Szemle*, 29(3), 1–14.
- Kelényi Ferenc (1975b): A soproni óvónőképzés a felszabadulástól napjainkig. *Soproni Szemle*, 29(4), 15–29.
- Koperniczkyne Torma Mária (2000): Az óvodai anyanyelvi nevelés 40 éve a felsőfokú óvónőképzésben. In: Kovátsné Németh Mária (szerk.): *Óvó- és tanítóképzés az ezredfordulón*. Tanító- és Óvóképző Főiskolák, Főiskolai Karok Kollégiuma Óvó- és Tanítóképzők Egyesülete, Kaposvár, 161–174.
- Ködöböcz József (1967): A tanító és óvónőképző intézeti felvételi vizsga problémái. *Felsőoktatási Szemle*, 15(1), 39–45.
- Krajcsovszki József & Krajnyák Nándor (1984): A képzés huszonöt éve Kecskeméten. In: Szerkerzés Pál (szerk.): *Tanítóképző főiskolák tudományos közleményei*. Különkiadás. Alföldi Nyomda, Debrecen, 73–76.
- Mészáros István (1994): *Kimaradt tananyag. A diktatúra és az egyház 1957–1975 II.* Márton Áron Kiadó, Budapest.
- Molnár László (1961): A felsőoktatás hírei: A Szarvasi Felsőfokú Óvónőképző Intézetből jelentik... *Felsőoktatási Szemle*, 10(1–2), 115–116.
- Németh András (2005): *A magyar pedagógia tudománytörténete : Nemzetközi tudományfejlődési és recepciós hatások, nemzeti sajátosságok*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Patyi Gábor (2020a): Szakmai vita az óvó- és tanítóképzés akadémiai szintű egyesítéséről a pedagógiai sajtóban 1957-ben. In: Molnár Béla (szerk.): *A tanítóképzés múltja, jelene V.*, Szombathely, 58–66.
- Patyi Gábor (2020b): Innovatív reformjavaslat 1956-ból : két soproni pedagógus tervezete a felsőfokú „Nevelőképző Akadémia” tárgyában. In: Patyi Gábor (szerk.): „...hajítás sarjad gyökeréből” (Iz 11,1). Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 7–28. <http://publicatio.uni-sopron.hu/2489>
- Simon Gyula (1978): Harminchárom év a szocialista óvodáért. In: W. Mikó Magdolna & Krajcsovszki József (szerk.): *150 éves a magyar óvoda (emlékülés). Az óvónőképző intézetek III. tudományos ülésszaka*. Kecskeméti Óvónőképző Intézet Sokszorosító Üzeme, Kecskemét, 22–50.
- Szabados László (1964): A felsőfokú óvónőképzés Sopronban. *Soproni Szemle*, 18(2), 50–64.
- Szakács Mihályné (1996a): Az óvóképzés tartalmi változásai (Tantervelemzés). *Pedagógusképzés*, 1996(1–2), 305–315.
- Varjú Sándor (1969): A felvételi vizsgák tapasztalatai és javításának lehetőségei az óvónőképzőben. In: Elek László (szerk.) *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei*. VII. k., Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, Gyula, 191–200.
- Zsámbéki László (1965): A középiskolai tanulási módszerről a felsőoktatásban alkalmazott ismeretszerzésre való áttérés néhány problémája az első féléves óvónőképzős hallgatóknál. In: Tóth Lajos (szerk.): *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*. III. évf., 47–65.
- Zsámbéki László (1966): A rendszeres (folyamatos) tanulás és a vizsgára felkészülés problémái az óvónőképző intézeti hallgatóknál. In: Tóth Lajos (szerk.): *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*. IV. évf., 15–23.